Kati Juva
Dosentti, erikoislääkäri
ICAN Finland –verkosto, koordinaattori
Lääkärin sosiaalinen vastuu, puheenjohtaja

Ydinasekieltosopimus

Kuuleminen Eduskunnan ulkoasianvaliokunnassa 30.11.2017

Suuri kiitos valiokunnalle, että olemme päässeet kuultavaksi tässä asiassa. ICAN Finland on useiden rauhanjärjestöjen ja aktiivien verkosto, johon kuuluu tällä hetkellä kahdeksan eri järjestöä. Verkosto on osa kansainvälistä ICAN verkostoa. Tavoitteenamme on ydinaseriisunnan edistäminen ja lopulta ydinaseiden hävittäminen ja sitä kautta turvallisemman maailman luominen.

Taustaa

Toistaiseksi ainoat ihmisiin kohdistuneet ydinpommit pudotettiin Hiroshimaan ja Nagasakiin elokuussa 1945. Ydinaseiden tuhovoiman kasvettua ja Neuvostoliiton hankittua oman ydinaseen rakentui maailmaan ns. kauhun tasapaino, jossa ydinaseisku merkitsisi myös hyökkäyksen aloittajan tuhoutumista. Ydinsulkusopimus, jonka mukaan maailmassa on viisi ydinasevaltiota ja ja ne ja muut maat sitoutuvat estämään ydinaseiden leviämistä muihin maihin, solmittiin 1968 ja tuli voimaan kaksi vuotta myöhemmin. Tämän sopimuksen perusteella nämä viisi maata sitoutuvat hyvässä uskossa ydinaseriisuntaan ja niiden hävittämiseen.

Näin ei kuitenkaan käynyt, vaan ydinasearsenaalit lisääntyivät erityisesti voimakkaasti 70- ja 80-luvuilla, ja neljä uutta valtiota (Intia, Pakistan, Israel ja Pohjois-Korea) hankkivat myöhemmin oman ydinaseensa. Vaikka tämän hetkinen ydinaseiden määrä maailmassa onkin alle kolmannes kylmän sodan arsenaaleista, on maailmassa edelleen yli 16 000 ydinkärkeä, mikä riittää tuhoamaan koko ihmiskunnan moninkertaisesti. Ydinsota voi syttyä myös vahingossa, läheltä piti –tilanteita on ollut useita.

Ydinaseiden vastainen liike oli voimakas erityisesti 70- ja 80-luvuilla, ja se vaikutti merkittävästi myöhempääm ydinaseriisuntaan ja lopulta kylmän sodan loppumiseen. Ydinaseet eivät kuitenkaan hävinneet, vaikka ne poistuivatkin sekä yleisestä että turvallisuuspoliittisesta keskustelusta.

2000-luvun alkupuolella kansainvälisen ilmapiirin kiristyessä myös puhe ydinaseista lisääntyi, mutta myös ”löystyi”. Niistä puhuttiin kuin tavanomaisista aseista ja niillä jopa uhkailtiin.

Ydinaseiden humanitaariset vaikutukset

Samanaikaisesti ilmasto- ja ravintotutkijat sekä lääkärit tutkivat ydinsodan seurauksia ja saivat erittäin huolestuttavia tutkimustuloksia: Jopa rajoitettu ydinsota esimerkiksi Intian ja Pakistanin välillä aiheuttaisi paitsi kymmenien miljoonien ihmisten välittömän kuoleman, myös ilmaston dramaattisen ja nopean viilenemisen ilmakehään nousevien savu- ja nokipilvien seurauksena. Auringonvalon pääsy maan pinnalle vähenee, kasvukausi lyhenee ja koko maailman ruoantuotanto laskee. Tästä seurasi sekä valtavia levottomuuksia että suuri nälänhätä. Jopa kahta miljardia ihmistä uhkaisi nälkäkuolema.

Samanaikaisesti ydinaseriisunta ei edennyt enää mihinkään ja ydinasevaltiot ryhtyivät tehostamaan ja modernisoimaan arsenaalejaan. Ydinsulkusopimuksen tarkistusneuvottelut YK:ssa vuonna 2015 päättyivät umpikujaan.

ICAN – International Campaign to Abolish Nuclear Weapons perustettiin 2007. Aloite lähti lääkäreiden ydinaseiden vastaisesta liikkeessä, mutta ICAN laajeni nopeasti eri puolelle kansalaisyhteiskuntaa ja yli sataan maahan. Kansainvälisiä yhteistyökumppaneita ovat mm. Kansainvälinen Punainen Risti ja Kirkkojen Maailmanneuvosto. ICAN:n aloitteesta järjestettiin vuosina 2013 - 14 Norjassa, Itävallassa ja Meksikossa kongressit ydinaseiden humanitaarisista vaikutuksista. Näihin kongresseihin Suomikin osallistui. Keskustelun painopisto siirtyi megatonneista ja rakettien kantomatkoista ydinaseiden inhimillisiin ja ilmastovaikutuksiin.

Ydinasekieltosopimus

Koska ydinasevaltiot eivät kyenneet itse etenemään ydinaseriisunnassa, ottivat ydinaseettomat maat YK:ssa aloitteen omiin käsiinsä. Syksyllä 2016 ryhdyttiin suunnittelemaan ydinasekieltosopimusta, ja neuvotteluiden käynnistämisestä äänestettiin. Suomi äänesti tyhjää.

Keväällä ja kesällä 2017 neuvoteltiin ydinasekieltosopimus, jonka puolesta äänesti 122 valtiota, ja sen on allekirjoittanut jo yli 50 maata. Sopimus kieltää ydinaseiden suunnittelun, valmistuksen, kuljettamisen, varastoimisen ja niillä uhkaamisen sekä tietenkin käytön. Lisäksi sopimus velvoittaa auttamaan ydinaseiden ja ydinkokeiden uhreja ja tunnustaa alkuperäiskansojen oikeuksia suhteessa ydinaseiden tuotantoon ja testaamiseen. Suomi ei edes osallistunut neuvotteluihin.

Mukana ovat lähes kaikki muut maailman maat paitsi ydinasevaltiot ja niiden kanssa sotilaallisessa liitossa olevat. Euroopassakin sotilaallisesti liittoutumattomat maat kuten Ruotsi, Itävalta ja Irlanti tukevat sopimusta. Tässä suhteessa Suomi on hyvin oudossa seurassa.

Ydinasekieltosopimus ei ole ristiriidassa ydinsulkusopimuksen kanssa vaan on nimenomaan rakennettu täydentämään sitä. Kyse ei ole kilpailevasta vaan ydinsulkusopimusta täydentävästä sopimuksesta. Se ei myöskään ole ristiriidassa sotilaallisen liittoutumisen kanssa. Esimerkiksi sotilaallisesti liittoutunut Norja on jo tällä hetkellä sopinut kumppaneidensa kanssa, että Norjan maaperälle ei saa sijoittaa ydinaseita eikä niitä saa olla edes sen satamiin tulevissa aluksissa. Ydinasekieltosopimus ei vaadi tässä suhteessa mitään lisää.

On esitetty argumentteja, ettei tällä sopimuksella ole merkitystä, koska ydinasevaltiot eivät ole siinä mukana. Tämä on toki siinä mielessä totta, ettei ydinaseriisunta onnistu ilman näitä maita.

Kuitenkin ydinasevaltiot vastustavat tätä sopimusta raivoisasti ja painostavat muita maita olemaan allekirjoittamatta. Tämä osoittaa, että ne katsovat ydinasekieltosopimuksella olevan merkitystä myös omalle ydinasepolitiikalleen.

Biologiset ja kemialliset aseet on kielletty vastaavilla sopimuksilla. Vaikka näidenkään sopimusten noudattaminen ei ole aina onnistunut, on Syyrian kemiallisten aseiden iskun välitön tuomitseminen ja sen jälkeiset nopeat toimenpiteet kemiallisten aseiden varastojen hävittämiseksi hyvä osoitus siitä, että tällä kieltosopimuksella on suuri kansainvälinen merkitys. Samoin jalkaväkimiinat kieltävän sopimuksen hyväksymisen jälkeen on miinojen tuotanto merkittävästi vähentynyt myös niissä maissa, jotka eivät ole tässä sopimuksessa mukana. Suomi on myös ajanut aktiivisesti asekauppasopimusta (Arms Trade Treaty), jolla arvioidaan olevan merkitystä myös sopijaosapuolten ulkopuolella.

Ydinasekieltosopimuksella on myös tärkeä merkitys ydinaseiden julistamisessa laittomiksi ja siten myös moraalittomiksi aseiksi. Kun kansainvälinen yhteisö nyt tuomitsee jopa niiden hallussapidon, vaikuttaa se myös suhtautumiseen näiden ydinasemaiden turvallisuuspolitiikkaan. Lisäksi tämä sopimus antaa ydinasemaiden kansalaisille ja kansalaisliikkeille paremmat mahdollisuudet vaatia ydinaseriisuntaa omissa maissaan ja siten tukea ydinsulkusopimuksenkin tavoitteita ydinaseiden hävittämiseksi.

Mitä ICAN Finland toivoo Suomen ulkopoliittiselta linjalta

Myös Suomen tulee allekirjoittaa tämä ydinasekieltosopimus ja pysyä siten Suomen ulkopolitiikan pitkällä tiellä ydinaseettoman maailman puolesta. Suomi ei voi olla puolueeton ydinaseiden ja ydinaseettomuuden välissä.

Yksi askel matkalla kohti ydinaseetonta maailmaa olisi osallistua 14. - 15. toukokuuta 2018 YK:ssa järjestettävään korkean tason ydinaseriisuntakonferenssiin (High-level Conference on Nuclear Disarmament), josta sovittiin YK:ssa tänä syksynä. Osallistuminen olisi yksi tapa jatkaa dialogia ydinasekiellosta ja sen eri aspekteista sekä tuoda esiin Suomen pitkäaikaista näkemystä ydinaseriisunnan välttämättömyydestä, kunnes Suomi on valmis allekirjoittamaan itse ydinasekieltosopimuksen.

Lisäksi pidämme tärkeänä, että eduskunta varmistaisi Suomen osallistumisen aktiivisena seuraajana ydinasekieltosopimuksen voimaansaattamista koskevassa prosessissa ja pyrkisi yhteistyöhön erityisesti Ruotsin kanssa pitäen silmällä mahdollisuutta, että molemmat maat myöhemmin liittyisivät sopimukseen.

Pidämme myös tärkeänä, että eduskunta edellyttää hallituksen toimittavan eduskunnalle vähintään vuosittain arvion ydinaseriisunnan näkymistä ja ydinasekieltosopimuksen tilanteesta ja merkityksestä.